

Брус С. І., Бублик Є. О.

РЕКАПІТАЛІЗАЦІЯ АГЕНТІВ ЛІЗИНГОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Статтю присвячено актуальному в умовах обмеження банківського кредитування економіки питанню альтернативних джерел фінансування виробництва та оновлення основних фондів в Україні, а саме найперспективнішому з них — лізингу. Фінансування розвитку виробництва та оновлення основних фондів за рахунок лізингу засвідчило свою ефективність успішним досвідом застосування у багатьох зарубіжних країнах саме за дефіциту власного капіталу та банківського кредитування. Проаналізовано фактори, що перешкоджають розвиткові вітчизняного ринку лізингових послуг. Обґрунтовано, що в поточних умовах основними причинами скорочення лізингової діяльності стали низька капіталізація та обмеження джерел зовнішнього та внутрішнього фінансування. На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що для подальшого поступу зазначеного ринку необхідно підвищити вимоги для лізингових компаній, зокрема запровадити їх ліцензування і встановити нормативи мінімального розміру статутного капіталу та джерел фінансування. З урахуванням іноземного досвіду в умовах економічної стагнації та скорочення банківського кредитування реального сектору для поліпшення фінансового забезпечення діяльності лізингових компаній доцільно звернути увагу на такі фінансові інструменти, як сек'юритизація лізингових активів та надання державних гарантій для проектів у стратегічних галузях, що дає можливість залучати кошти МФО для фінансування лізингових договорів. У подальшому державна політика має спрямовуватися на вдосконалення вітчизняного законодавства, зміцнення інституційної структури регулювання вітчизняного ринку лізингу, підвищення кваліфікації відповідних спеціалістів, а також активне сприяння активізації діяльності професійних об'єднань у сфері лізингових послуг.

Ключові слова: фінансовий сектор, капіталізація, ринок лізингових послуг, лізингові компанії, декапіталізація.

Рис. 1. Табл. 7. Літ. 12.

Брус С. И., Бублик Е. А.

РЕКАПИТАЛИЗАЦИЯ АГЕНТОВ ЛИЗИНГОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ЕГО ВОССТАНОВЛЕНИЯ

Статья посвящена актуальному в условиях ограничения банковского кредитования экономики вопросу альтернативных источников финансирования производства и обновления основных фондов в Украине, а именно наиболее перспективному из них — лизингу. Финансирование развития производства и обновления основных фондов за счет лизинга подтвердило свою эффективность успешным опытом применения во многих зарубежных странах именно при дефиците собственного капитала и банковского кредитования. Проанализированы факторы, препятствующие развитию отечественного рынка лизинговых услуг. Обосновано, что в текущих условиях основными причинами сокращения лизинговой деятельности стали низкая капитализация и ограничение источников внешнего и внутреннего финансирования. На основании проведенного анализа сделан вывод, что для дальнейшего прогресса данного рынка необходимо повысить требования для лизинговых компаний, в частности ввести их лицензирование и установить нормативы минимального размера уставного капитала и источников финансирования. С учетом иностранного опыта в условиях экономической стагнации и сокращения банковского кредитования реального сектора для улучшения финансового обеспечения деятельности лизинговых компаний целесообразно обратить внимание на такие финансовые инструменты, как секьюритизация лизинговых активов и

© Брус С. І., Бублик Є. О., 2016

предоставление государственных гарантий для проектов в стратегических отраслях, что позволяет привлекать средства МФО для финансирования лизинговых договоров. В дальнейшем государственная политика должна быть направлена на усовершенствование отечественного законодательства, укрепление институциональной структуры регулирования отечественного рынка лизинга, повышение квалификации соответствующих специалистов, а также активное содействие активизации деятельности профессиональных объединений в сфере лизинговых услуг.

Ключевые слова: финансовый сектор, капитализация, рынок лизинговых услуг, лизинговые компании, декапитализация.

Svitlana Brus, Ievgen Bubylyk

RECAPITALIZATION OF UKRAINIAN LEASING MARKET PARTICIPANTS AS A PREREQUISITE OF ITS RECOVERY

The article is dedicated to the problem of alternative sources of funding for production and capital assets upgrading in Ukraine. The most promising of such sources is leasing. Using leasing to finance production growth and capital assets upgrading has proved its efficiency with successful experience of application in many foreign countries, especially under conditions of limited equity and bank loans. The article analyzes factors that impede the development of the domestic leasing services market. It is established that, in current circumstances, low capitalization of leasing companies and limited sources of their external and internal financing are principal reasons of a decline in leasing activities. The analysis conducted is used to make a conclusion that, to ensure the further development of the leasing market in Ukraine, it is necessary to tighten requirements for leasing companies, in particular, introduce a licensing requirement and set a required minimum amount of authorized capital and sources of financing. Given foreign experience under conditions of economic stagnation and declining bank lending of the real sector, to improve financing of the operations of leasing companies, it is advisable to pay attention to financial instruments, such as the securitization of leased assets, and government guarantees for projects in strategically important sectors. This will help raise funds from international financial organizations to finance leasing agreements. In the future, government policies should be focused on the improvement of national legislation, strengthening of institutional structure of leasing market regulation, continuing professional education of relevant specialists and active efforts to intensify the work of professional associations in the field of leasing services.

Keywords: financial sector, capitalization, leasing services market, leasing companies, decapitalization.

JEL classification: G20, G21, G23.

Подолання наслідків фінансово-економічної кризи та формування засад зростання економіки тривалий час лишаються актуальними завданнями соціально-економічного розвитку України. Вагомим викликом на цьому шляху постало скорочення банківського кредитування, яке порушило і без того слабкий інвестиційний процес. Низький рівень інвестицій у технічне переоснащення та постійне недофінансування реального сектору економіки призвели до накопичення морально й фізично зношеного виробничого обладнання.

Основним джерелом інвестицій в оновлення основних фондів в Україні є власний капітал підприємств — 69,3 % у 2015 р., тоді як на кредитні ресурси припадає лише 10,2 % [1]. Тривалий спад економіки та скорочення прибутків підприємств позбавляють їх можливості оновлення матеріально-технічної бази за рахунок власних ресурсів. Подальше старіння та зношення основних фондів промислових підприємств знижує конкурентоспроможність вітчизняної економіки та обмежує ймовірність її швидкої інтеграції в європейський економічний простір.

У цих умовах особливого значення набуває поширення альтернативних джерел фінансування виробництва та оновлення основних фондів в Україні. Одним із найперспективніших інструментів, які засвідчили ефективність успішним досвідом застосування у багатьох країнах, лишається лізинг, котрий дає змогу фінансувати технічне переозброєння виробництва в умовах дефіциту власного капіталу та банківського кредитування.

Дослідженням питань використання лізингу як інструменту фінансування оновлення основних фондів займалися такі українські вчені-економісти, як О. С. Бадзим, Н. М. Внукова, О. Грищенко, К. В. Захожай, О. С. Луб'яницький, А. О. Ляшанов, О. Ю. Мірошниченко, В. І. Міщенко, В. О. Парнюк, Н. Г. Слав'янська [2—7] та ін. Попри значну увагу до цієї теми, вона потребує подальшого дослідження з урахуванням специфічних умов поточної кризи та особливостей процесу декапіталізації компаній, що надають лізингові послуги.

У світовій практиці лізинг є одним із важливих фінансових інструментів інвестиційного забезпечення розвитку економіки. У розвинутих країнах через його механізм фінансується до 30 % інвестицій в основні фонди, тоді як в Україні лише 1,5 %. Річний обсяг лізингових послуг відносно ВВП у країнах Східної Європи становить 5 % (в Україні — лише 0,3 % ВВП) [8]. Поширення надання цих послуг є наслідком інтеграції їх із банківськими послугами, нецінових переваг лізингу над кредитом (спрощена процедура отримання, податкові преференції, полегшена робота з проблемною заборгованістю та ін.), розвинутих каналів продажу послуг.

Відповідно до вітчизняного законодавства лізингові послуги можуть надавати як фінансові установи, внесені до Державного реєстру фінансових установ у порядку, встановленому законом, так і юридичні особи, які за правовим статусом не є фінансовими установами, але мають визначене нормативно-правовими актами право надавати послуги фінансового лізингу.

Статистика ринку свідчить, що попри зіставну кількість зареєстрованих юридичних осіб — лізингодавців та фінансових компаній, котрі надають послуги фінансового лізингу, близько 99,9 % усіх таких послуг припадає на юридичні особи, які не є фінансовими установами.

Завдяки перевагам, що випливають із його специфіки, лізинг певною мірою доповнює банківське кредитування та стає альтернативним джерелом фінансування у таких галузях, як сільське господарство, транспорт, будівництво, харчова промисловість та ін.

Капітал лізингових компаній, як і всіх фінансових компаній, переважно виражається у грошовій формі. Низький ступінь концентрації ресурсів впливає як на фінансовий сектор загалом, так і на компанії-лізингодавці зокрема. На початок 2014 р. на ринку фінансового лізингу в Україні нараховувалось близько 250 компаній, що надавали послуги з фінансового лізингу, з них фактично працювала лише третина. Причинами цього є прості умови організації

лізингової компанії, відсутність вимог до капіталу, обмежень щодо організаційної форми, ліцензування, кваліфікації керівників.

Зазначимо, що лізингові компанії часто задіяні у схемах оптимізації та відмивання коштів. Зокрема, останніми роками поширилось використання міжнародних лізингових операцій між пов'язаними особами з метою виведення капіталу за кордон.

В умовах ускладнення ситуації у банківській системі під впливом фінансово-економічної кризи 2008 р. та відповідного обмеження банківського кредитування обсяги лізингових послуг у 2011—2013 рр. помітно зросли. Загальний обсяг укладених договорів, за даними НКРРФПУ, збільшився удвічі, у т. ч. через податкові нововведення, зокрема можливість застосування прискореної амортизації предметів лізингу та зарахування на валові витрати всієї суми лізингових платежів при оперативному лізингу, що зробило лізинг автомобілів та обладнання економічно привабливішим для суб'єктів господарювання, аніж кредит [9, с. 118].

За підсумками 2014 р., найбільше договорів із лізингових послуг було укладено в транспортній сфері — 63 % від загальної вартості чинних договорів. За даними НКРРФПУ, у 2014 р. порівняно з попереднім загальна вартість договорів щодо лізингу транспортних засобів знизилася на 23,9 %, а частка галузевого ринку зменшилася на 9 % із 72 %. Гальмування зумовлене скороченням обсягів продажу автомобілів в Україні. За той самий період продаж нових автомобілів зменшився на 54,5 % [10].

Частка вартості чинних договорів інших галузевих споживачів лізингових послуг у загальній вартості значно менша: сільське господарство — 19 %; харчова промисловість — 8; сфера послуг — 3; інші — від 0 до 2 % (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл вартості чинних договорів фінансового лізингу в галузевому розрізі за 2009—2014 рр., %

Галузі	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Транспорт	59,2	59,3	59,4	58,2	71,7	62,6
Сільське господарство	11,6	13,0	13,8	19,0	14,0	19,2
Харчова промисловість	1,8	1,3	1,3	1,0	0,8	1,5
Сфера послуг	6,0	5,0	5,3	4,8	2,0	2,0
Металургія	0,4	1,1	0,5	0,3	0,1	0,4
Добувна промисловість	2,0	1,1	1,2	2,5	2,3	1,7
Машинобудування	0,3	0,5	0,9	0,5	0,3	0,5
Легка промисловість	0,5	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Хімічна промисловість	0,5	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1
Будівництво	10,9	8,3	8,1	5,0	2,8	3,4
Інші	6,8	9,8	8,9	8,3	5,7	8,4
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (<http://nfp.gov.ua/news/>).

Вартість чинних договорів у 2014 р. порівняно з 2012 р. скоротилася на 12,7 %, або на 8,55 млрд грн (табл. 2). При цьому максимальне зменшення (на 34,7 %, або на 528,3 млн грн) спостерігалось в добувній промисловості. Низхідна динаміка також була властива транспортній галузі та сфері послуг. У відсотковому відношенні істотно зросли обсяги лізингового кредитування у металургії (на 404,6 %) та харчовій промисловості (75,3 %). Але у грошовій формі таке збільшення порівняно з іншими галузями було не дуже значним — на 176,4 млн і 389,3 млн грн відповідно. Мабуть, його можна пояснити укладенням одиничних договорів на досить вартісне обладнання.

Таблиця 2. Вартість договорів фінансового лізингу в галузевому розрізі за 2012—2014 рр., млн грн

Галузі	Станом на			Темпи приросту (31.12.2014/31.12.2013)	
	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	Абсолютний	%
Будівництво	2 077,9	1 869,0	1 975,6	106,6	5,7
Добувна промисловість	1 051,8	1 520,6	992,3	-528,3	-34,7
Легка промисловість	70,3	134,1	129,3	-4,8	-3,6
Машинобудування	210,7	219,9	273,4	53,5	24,4
Металургія	132,4	43,6	220,0	176,4	404,6
Сільське господарство	7 905,5	9 416,3	11 233,1	1 816,8	19,3
Сфера послуг	2 000,9	1 350,2	1 194,6	-155,6	-11,5
Транспорт	24 128,4	48 158,6	36 642,1	-11 516,5	-23,9
Харчова промисловість	430,0	517,3	906,6	389,3	75,3
Хімічна промисловість	83,8	70,7	72,1	1,4	2,0
Інші	3 453,2	3 827,5	4 933,5	1 106,0	28,9
Всього	41 544,9	67 127,8	58 572,6	-8 555,2	-12,7

Джерело: складено за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (<http://nfp.gov.ua/news/>).

Стосовно основних об'єктів фінансового лізингу, то найпопулярнішими, попри зниження у 2014 р. вартості їх лізингу на 16,1 %, залишалися транспортні засоби. Обсяг чинних договорів становив 42,36 млрд грн (72,3 % у загальній вартості всіх об'єктів). На 15,7 %, або на 1,2 млрд грн, збільшилася вартість договорів, об'єктом лізингу яких стали сільськогосподарська техніка, машини та устаткування. На 173,8 млн грн зросла вартість договорів, де об'єктом лізингу було торговельне та банківське обладнання. При цьому вартість договорів фінансового лізингу на комп'ютерну техніку та телекомунікаційне обладнання зменшилася на 53,8 %, а на друкарське та поліграфічне обладнання — на 27,8 %.

Загалом у 2014 р., в умовах поширення кризових процесів, діяльність на ринку фінансового лізингу характеризувалася такими тенденціями:

— масштабне згортання лізингових програм традиційних одержувачів лізингових послуг, у т. ч. державних підприємств;

— істотне обмеження банківських кредитних ресурсів для фінансування лізингових операцій;

— брак власних фінансових ресурсів унаслідок несплати боргових зобов'язань за раніше укладеними договорами неплатоспроможними споживачами лізингових послуг.

Ці виклики негативно вплинули на діяльність лізингових компаній: істотно погіршилась їх капіталізація, посилились фінансові ризики, скоротились джерела фінансування, а отже, й обсяги наданих послуг (рисунок). Так, кількість договорів фінансового лізингу знизилася на 19,1 % (на 2117 од.) порівняно з відповідним періодом попереднього року, а їхня вартість — на 77,7 % (на 24 531,2 млн грн). Тобто сегмент зменшився не внаслідок припинення діяльності лізингодавців або скорочення клієнтури, а за рахунок зниження середньої вартості лізингової угоди у 3,6 раза. У результаті обсяг позичкових коштів, спрямованих на фінансування лізингових операцій, у т. ч. банківських кредитів, зменшився з 19 884 млн грн у 2013 р. до 4078,6 млн грн у 2014 р. (у 4,9 раза); обсяг власних коштів — із 3830,3 млн до 1557,6 млн грн (у 2,5 раза).

Наведені дані свідчать, що основними причинами скорочення лізингової діяльності стали низька капіталізація та обмеження джерел зовнішнього й внутрішнього фінансування. До інших причин, які перешкоджають еволюції ринку лізингу в Україні, можна віднести: слабкий розвиток його інфраструктури; нестабільну економічну ситуацію в країні; незацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод; брак стимулів і необізнаність суб'єктів господарювання щодо застосування лізингу; залежність вітчизняного

Рисунок. Динаміка обсягів договорів фінансового лізингу у 2007—2014 рр., млрд грн

Джерело: побудовано за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (<http://nfp.gov.ua/news/>).

ринку від імпорту; слабку державну підтримку, відсутність податкових пільг, у т. ч. для структур, готових надати довгострокове кредитування тощо.

Мета фінансового сектору — обслуговування економічних процесів у країні, тому раптова зміна економічних та політичних умов дестабілізуюче впливає на його установи. Проблеми реального сектору позначаються на фінансовому секторі й навпаки. Водночас є й специфічні фактори негативно-го впливу, усунення яких може поліпшити діяльність обох секторів і стати одним із щаблів загального зростання економіки. На сьогодні це зменшення інвестиційної привабливості країни, пошук джерел фондування, зростання простроченої заборгованості, відсутність кредитування реального сектору, а також декапіталізація фінансового сектору. Низька капіталізація та обмеженість джерел фінансування не дають можливості лізингодавцям задовольнити попит на лізингові послуги.

Показник скорочення обсягу нових лізингових договорів (на 77,7 % у 2014 р. порівняно з 2013 р.) щільно корелює зі зменшенням загального обсягу джерел фінансування юридичних осіб — лізингодавців: зниження на 75,4 % у 2014 р. порівняно з 2013 р. Узагальнену зміну обсягів джерел фінансування за 2007—2014 рр. лізингових операцій, здійснених юридичними особами — лізингодавцями, наведено в табл. 3. Як бачимо, у структурі джерел фінансування лізингових операцій юридичних осіб — лізингодавців найбільшу роль відіграють позичкові кошти, у т. ч. банківські кредити (в середньому протягом 2008—2013 рр. на них припадало 77,9 %).

Треба зазначити, що у період кризи частка позичкових коштів, зокрема банківських кредитів, у структурі значно скоротилася. Так, у 2009 р. вона знизилася на 11,7 % порівняно з попереднім роком. Причина її зменшення на 15,1 % (з 83,2 % у 2013 р. до 68,1 % у 2014 р.) вбачається в ускладненні отримання кредитів від комерційних банків.

Таблиця 3. Розподіл структури джерел фінансування лізингових операцій у 2008—2014 рр.

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Власні кошти, млн грн %	1 680,6 23,8	594,1 35,5	958,6 27,2	1 589,3 19,0	1 109,9 9,9	3 827,7 16,0	1 554,8 27,7
Позичкові кошти, у т. ч. банківські кредити, млн грн %	5 384,4 76,2	1 079,3 64,5	2 557 72,7	6 785,1 80,9	10 046,6 89,9	19 883,0 83,2	3 829,2 68,1
Залучені кошти, млн грн %	0 0	0,1 0,01	3,8 0,1	7,9 0,1	20,6 0,2	39,7 0,2	116,7 2,1
Інші джерела, млн грн %	—	—	—	—	—	149,8 0,6	123,5 2,2
Всього, млн грн	7 065,0	1 673,5	3 519,3	8 382,3	11 177,1	23 900,2	5 624,2

Джерело: складено за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (<http://nfp.gov.ua/news/>).

Помітно більшу роль у фінансуванні лізингових операцій стали відігравати у 2014 р. власні кошти (загалом 27,7 % проти 16 % у попередньому році). З втратою можливості одержувати банківські кредити компанії почали шукати інші джерела фінансування. Незважаючи на невеликі обсяги залучених коштів та коштів, одержаних з інших джерел (116,7 млн та 123,5 млн грн відповідно), їхня частка зросла з 0,8 до 4,3 %.

Специфіка джерел фінансування лізингової компанії значно залежить від її власника. За даними на III кв. 2014 р., серед 14 найбільших лізингодавців України, яким належить 25 % загального лізингового портфеля (15,1 млрд грн), п'ять є дочірніми компаніями великих іноземних банків, одна — великої фінансової корпорації і ще три компанії — кептивні (засновані виробниками або постачальниками предметів лізингу)¹. Ситуація, коли переважну частку лізингового ринку утримують компанії, створені великими банками, склалася досить давно (табл. 4).

Таблиця 4. Структура першої двадцятки ринку лізингових послуг за власниками лізингових компаній, %

Компанії		2008	2009	2010	2011	2012	2013	III кв. 2014
Банківські	За обсягом портфеля	77,8	74,6	75,3	76,5	65,9	66,1	70,4
	За обсягами нових угод	69,3	60,0	54,3	81,7	68,1	62,1	69,1
Кептивні	За обсягом портфеля	12,1	15,3	16,5	16,7	28,8	31,8	27,8
	За обсягами нових угод	24,4	27,3	42,7	13,5	31,3	32,4	24,3
Інші	За обсягом портфеля	10,1	10,1	8,2	6,8	5,3	2,1	1,8
	За обсягами нових угод	6,3	12,7	3,0	4,8	0,6	5,5	6,6

Джерело: розраховано за даними Асоціації “Українське об’єднання лізингодавців” (<http://www.uul.com.ua/>).

Велика частка розподілу обсягів лізингових портфелів у банківських структур пояснюється тим, що компанії, котрі належать великим банкам або фінансовим групам, мають полегшений доступ до фінансування у вигляді кредитів материнських груп та афілійованих банків або за рахунок коштів від емісії власних облігацій і залучення кредитів від нерезидентів під їхні гарантії. Конкуренції за умов такої переваги не витримують навіть лізингові компанії, споріднені з виробниками предметів лізингу.

Як видно з табл. 3, банківські лізингові компанії й надалі посідають провідне місце на ринку як за загальним портфелем, так і за обсягом нових угод. Ефективність їхньої діяльності в роки банківського піднесення була досить високою. У період фінансової кризи 2008—2009 рр. обсяги нових укладених

¹ Компаніями з іноземним капіталом, афілійованими з іноземними банками, є: “ВТБ Лізинг Україна”, “ОТП Лізинг”, “Райффайзен Лізинг Аваль”, “УніКредит Лізинг”, “VAB Лізинг”; “АЛД Автомобілів” пов’язана з фінансовою корпорацією; з автовиробниками пов’язані: “Порше Лізинг Україна”, “Сканія Кредіт Україна”, “Ілта Лізинг”.

угод були незначними. У 2011 р. лізингові компанії банківських груп майже відновили показники, довівши свої портфелі до 75 % загального портфеля договорів фінансового лізингу, а їхня частка у структурі договорів досягла 81,7 %.

Однак надалі, через погіршення умов ведення банківського бізнесу та негативні прогнози на фінансових ринках, іноземні банки почали скорочувати присутність в Україні. А нова хвиля фінансової кризи у 2014 р. посилила тренд зменшення обсягів портфелів, поширившись і на кептивні компанії. Протягом 2014 р. спостерігалася стійка тенденція до скорочення діяльності іноземних інвесторів, що негативно вплинуло й на капіталізацію лізингових компаній.

До певної міри поліпшенню ситуації з капіталізацією сприяло істотне підвищення ставок за лізинговими угодами. В умовах обмеженості фінансових ресурсів для надання лізингових послуг та стійкому зростаючому попиту на них це збільшило доходи лізингодавців, які згодом можуть бути спрямовані на збільшення власного капіталу.

Державний сегмент ринку лізингових послуг має ряд специфічних властивостей. Державні компанії були створені для надання відповідних послуг у стратегічно важливих, пріоритетних галузях економіки. Зокрема, для сприяння розвитку сільського господарства, енергетики та машинобудування засновано Національну акціонерну компанію “Украгролізинг”, Національну акціонерну компанію “Укрсвітлолізинг”, Відкрите акціонерне товариство “Лізингова компанія “Украгромашінвест”.

Акціонерне товариство “Украгролізинг” створено у 2001 р. з метою реалізації державної політики, спрямованої на прискорення розвитку лізингу в аграрному секторі економіки. За даними агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, це державне публічне акціонерне товариство зі 100-відсотковою участю держави у статутному капіталі обсягом 1,17 млрд грн. Треба зазначити, що інформація стосовно характеристик діяльності, дослідження кон’юнктури лізингового ринку, особливо перспективного аграрного, на офіційному сайті компанії доволі обмежена. Фінансові результати діяльності компанії у 2013—2014 рр. наведені в табл. 5.

Основною метою діяльності акціонерного товариства “Національна акціонерна компанія “Укрсвітлолізинг” стала реалізація державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів шляхом стимулювання виробництва й упровадження сучасних світлодіодних систем освітлення та інтегрованого обладнання, передачі їх у лізинг, організації технічного обслуговування. Акціонерний капітал компанії становить 24,5 млн грн і повністю належить державі. Фінансові результати діяльності компанії у 2013—2014 рр. наведено в табл. 6.

Таблиця 5. Основні показники діяльності НАК “Укragролізинг” за 2013—2014 рр.

Показники	Сума, тис. грн		Зміна за 2014 р.	
	2013	2014	%	тис. грн
Усього активів	583 683	509 418	-14,57	74 265
<i>Основні засоби</i>	34 343	31 080	-10,49	3 263
<i>Необоротні</i>	427 829	401 917	-6,45	25 912
<i>Оборотні</i>	155 791	107 501	-31,00	48 290
<i>Довгострокова дебіторська заборгованість</i>	368 949	346 607	-6,10	22 342
Власний капітал	62 239	45 784	-26,4	16 455
Пайовий капітал	1 402 676	1 402 541	0	0
Довгострокові зобов'язання	92 234	49 285	-46,67	42 949
Поточні зобов'язання	429 210	414 349	-3,47	14 861
Чистий прибуток (збиток)	(450 740)	(55 467)	-87,7	395 273

Джерело: складено за даними офіційної фінансової звітності НАК “Укragролізинг” (<http://www.ukragroleasing.com.ua/>).

Таблиця 6. Основні показники діяльності НАК “Укрсвітлолізинг” за 2013—2014 рр.

Показники	Сума, тис. грн		Зміна за 2014 р.	
	2013	2014	%	тис. грн
Усього активів	22 647	19 681	-13,1	2 966
<i>Основні засоби</i>	138	134	-2,9	4
<i>Необоротні</i>	210	193	-8,1	14
<i>Оборотні</i>	22 647	19 781	-12,7	2 866
<i>Довгострокова дебіторська заборгованість</i>	68	58	-14,7	10
Власний капітал	22 389	19 736	-11,85	2653
Пайовий капітал	24 500	24 500	0,00	0,00
Довгострокові зобов'язання	—	—	—	—
Поточні зобов'язання	258	45	-82,56	213
Чистий прибуток (збиток)	(2 653)	(2 111)	-20,43	542

Джерело: складено за даними офіційної фінансової звітності НАК “Укрсвітлолізинг” (<http://www.usl.kiev.ua/>).

Діяльність ПАТ “Лізингова компанія “Укртранслізинг”, створеної в 1999 р., стосується надання в лізинг залізничної, авіаційної та сільськогосподарської техніки. У статутному капіталі державі належить 46,7 %, власником іншого великого пакета акцій у 49,9 % є ТОВ “Лемтранс”. Статутний капітал на 1 січня 2015 р. становив 1,32 млрд грн. Фінансові результати діяльності компанії у 2013—2014 рр. наведено в табл. 7.

Слід зазначити, що з точки зору доступу до інформації та прозорості роботи державні лізингові компанії залишаються найбільш закритими. Офіційні веб-сайти надають мінімальну законодавчо визначену інформацію про свою діяльність, тому не уявляється можливим повністю проаналізувати їхні фінансові результати, умови надання лізингових послуг, кількість

Таблиця 7. Основні показники діяльності ЛК “Укртранслізінг” за 2013—2014 рр.

Показники	Сума, тис. грн		Зміна за 2014 р.	
	2013	2014	%	тис. грн
Усього активів	2 479 421	2 889 869	16,55	410 448
<i>Основні засоби</i>	419 466	484 312	15,46	64 846
<i>Необоротні</i>	1 112 817	1 185 980	6,57	73 163
<i>Оборотні</i>	1 340 754	1 678 039	25,16	337 285
<i>Довгострокова дебіторська заборгованість</i>	510 251	620 681	21,64	110 430
Власний капітал	1 343 979	1 405 522	4,58	61 543
Пайовий капітал	1 321 601	1 321 601	0,00	0
Довгострокові зобов’язання	407 337	483 837	18,78	76 500
Поточні зобов’язання	728 105	1 000 510	37,41	272 405
Чистий прибуток (збиток)	25 991	(2 455)	-109,44	28 446

Джерело: складено за даними офіційної фінансової звітності ЛК “Укртранслізінг” (<http://www.utl.com.ua/>).

укладених угод, структуру портфеля. Натомість веб-сайти компаній із недержавним власником є більш інформативними.

Разом із тим варто звернути увагу на ряд характерних моментів у діяльності державних лізингових компаній, що, зокрема, відображають особливості їх капіталізації. Так, розрахунки коефіцієнта капіталізації “Украгролізінг” показують підвищення його у 2014 р. порівняно з 2013 р. із 8,37 до 10,12. За 2014 р. власний капітал “Украгролізінгу” зменшився на 26,4 %, а поточні й довгострокові зобов’язання збільшилися на 3,47 та 46,57 % відповідно.

Щодо компанії “Укртранслізінг” коефіцієнт капіталізації залишається в межах 1 : 1, тобто компанія оперує приблизно однаковими частками власних і позичкових ресурсів. У 2014 р. коефіцієнт капіталізації підвищився з 0,8 до 1,05 за рахунок збільшення власного капіталу в умовах зростання поточних та довгострокових зобов’язань.

Коефіцієнт капіталізації НАК “Укрсвітлолізінг” у 2014 р. становив лише 0,02 при загальному зниженні власного капіталу протягом року. У балансі компанія не показала довгострокових зобов’язань, а короткострокові зобов’язання скоротилися майже на 85 %. Низький коефіцієнт капіталізації може свідчити про недостатню рентабельність.

Узгодженого міжнародного стандарту щодо нормативу співвідношення між позиковим і власним капіталом (debt-to-equity ratio) для лізингових компаній немає, проте середнє співвідношення в країнах Східної Європи становить 3,6 : 1, а в країнах Західної Європи — 3 : 1 [11, с. 5]. Це вказує на те, що, по-перше, країни з менш розвинутою економікою мають більш ліберальні умови тонкої капіталізації для стимулювання припливу іноземних інвестицій, а по-друге, власний капітал становить третину капіталізації європейських лізингових компаній. Для вітчизняних лізингових компаній це співвідношення

варіюється в різних пропорціях, залежно від кон'юнктури ринку, умов доступу до позичкових ресурсів, вартості кредитів і кредитних ризиків.

Аналіз структурних параметрів ринку лізингових послуг в Україні й характеристик діяльності на ньому компаній засвідчив, що в недержавних компаній середній показник співвідношення позикового і власного капіталу дорівнював 10—16 % до кризи, збільшившись до 24 % унаслідок істотного скорочення надходження позичкових коштів. Обсяги власних коштів зменшились більш як удвічі. У державних компаній спостерігається велика розбіжність за показником співвідношення позикового й власного капіталу — від 10 до 50 %. Загалом лізинговий ринок характеризується недостатньою капіталізацією, яка помітно погіршилася протягом 2014—2015 рр. Особливо це стосується компаній з державним капіталом: серед них лише “Укртранслізинг” показав зростання за активними й пасивними операціями.

Результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок, що головними проблемами діяльності лізингових компаній в Україні є обмеженість фінансових ресурсів і низька капіталізація. Поширена практика використання ресурсів, отриманих від материнських структур як із зовнішніх, так і з внутрішніх джерел, у т. ч. на міжнародних ринках, активне витрачання ситуативних бюджетних коштів державними компаніями перешкоджають формуванню стабільного фінансового забезпечення лізингового ринку.

Попри зростаючий попит на ринку лізингових послуг, в умовах розгортання фінансово-економічної кризи, зважаючи на високу частку на вітчизняному ринку компаній, пов'язаних із фінансовими групами, брак коштів спровокував декапіталізацію компаній, навіть державних, що призвело до скорочення обсягів ринку. З огляду на це, розвиток лізингових компаній потребує дієвої державної політики, спрямованої на збільшення фінансування відповідного ринку. Достатня капіталізація цих компаній є однією з ознак успішності виходу фінансового сектору з кризи та формування міцних засад його поступу.

З урахуванням іноземного досвіду для поліпшення фінансового забезпечення діяльності лізингових компаній в умовах економічної стагнації та скорочення банківського кредитування доцільно звернути увагу на такі інструменти, як сек'юритизація лізингових активів і надання державних гарантій для проектів у стратегічних галузях. Сек'юритизація фінансових активів, зокрема лізингових, у розвинутих країнах є джерелом додаткового забезпечення коштами та інструментом підтримання ліквідності [12, с. 54]. Наявність державних гарантій дає можливість залучати кошти МФО для фінансування лізингових договорів. Наприклад, ЄБРР активно розвиває програми лізингу для малого й середнього бізнесу.

Для подальшого поступу ринку лізингових послуг в Україні необхідно підвищити вимоги для лізингових компаній, зокрема запровадити їх ліцензування і встановити нормативи мінімального розміру статутного капіталу та

джерел фінансування. Це сприятиме переходу від екстенсивного до інтенсивного шляху розвитку, витісненню з ринку неліквідних компаній, зміцненню ринкових позицій та довіри до діючих компаній і ринку загалом.

Надалі послідовна реалізація державної політики має спрямовуватися на вдосконалення вітчизняного законодавства, зміцнення інституційної спроможності системи державного регулювання вітчизняного ринку лізингу, підвищення кваліфікації спеціалістів у лізинговій галузі, а також активне сприяння активізації діяльності професійних об'єднань у сфері лізингових послуг.

Для підвищення капіталізації лізингових компаній доцільно запровадити законодавчі вимоги до мінімального рівня капіталу лізингових компаній, що сприятиме структурній модернізації ринку лізингових послуг, усунувши значну кількість компаній, які фактично є не діючими, і, відповідно, спростить регуляторну діяльність у сфері лізингових послуг.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.org/>.
2. Внукова Н. М. Оцінка можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні / Н. М. Внукова, О. С. Бадзим // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 9. — С. 49—58.
3. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку / О. Грищенко // Юридичний журнал. — 2006. — № 3. — С. 61—69.
4. Захожай К. В. Фінансовий лізинг як форма залучення інвестиційних ресурсів підприємства / К. В. Захожай, А. О. Ляшанов // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. — 2011. — Вип. 32. — С. 83—88.
5. Міщенко В. І. Основи лізингу : навч. посіб. / В. І. Міщенко, О. С. Луб'яницький, Н. Г. Слав'янська. — К. : Знання, 1997. — 138 с. — (Серія: Б-ка банкіра).
6. Мірошниченко О. Ю. Фінансовий лізинг як інвестиційний інструмент оновлення основних засобів вітчизняних підприємств / О. Ю. Мірошниченко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: економіка. — 2014. — № 158. — С. 46—50.
7. Парнюк В. Активізація лізингу — запорука структурних зрушень в економіці / В. Парнюк // Вісник Національного банку України. — 2003. — № 4. — С. 49—53.
8. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (НКРРФПУ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nfr.gov.ua/news/>.
9. Другова В. Т. Формування і розвиток ринку лізингу в Україні / В. Т. Другова // Регіональна економіка. — 2012. — № 3. — С. 113—120.
10. Асоціація автовиробників України “Укравтопром” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/statistika/statistika-2014>.
11. Mardan M. The effects of thin capitalization rules when firms are financially constrained / M. Mardan // 8th Norwegian-German Seminar on Public Economics / CES ifo. — Munich, 2013. — P. 4—15.
12. Ткаченко Н. Сек'юритизація фінансових активів: особливості використання в банківській сфері / Н. Ткаченко, Д. Чеховський // Вісник Національного банку України. — 2014. — № 8. — С. 54—60.

References

1. *Oficijny`j veb-sajt Derzhavnoyi sluzhby` staty`sty`ky` Ukrayiny`* [The official website of the State Statistics Service of Ukraine]. (n. d.). Retrieved from <http://ukrstat.org> [in Ukrainian].

2. Vnukova, N. M., Badzy`m, O. S. (2005). Ocinka mozhy`vostej rozvy`tku finansovoho lizy`nhu v Ukrayini [Assessment of the development of financial leasing in Ukraine]. *Aktual`ni problemy` ekonomiky`* [Recent economic problems], 9, 49–58 [in Ukrainian].
3. Hry`shhenko, O. (2006). Finansovy`j lizy`nh: istoriya, suchasnist` ta perspekty`vy` rozvy`tku [Financial Leasing: Past, Present and Prospects of Development]. *Yury`dy`chny`j zhurnal* [Law journal], 3, 61–69 [in Ukrainian].
4. Zaxozhaj, K. V., Lyashanov, A. O. (2011). Finansovy`j lizy`nh yak forma zaluchennya investy`cijny`x resursiv pidpry`yemstva [Financial leasing as a form of investment resources of the enterprise]. *Problemy` pidvy`shhennya efekty`vnosti infrastruktury`* [Problems efficiency infrastructure], 32, 83–88 [in Ukrainian].
5. Mishhenko, V. I., Lub`yany`c`ky`j, O. S., Slav`yans`ka, N. H. (1997). Osnovy` lizy`nhu [Leasing Basics]. Ky`yiv: Znannya [in Ukrainian].
6. Miroshny`chenko, O. Yu. (2014). Finansovy`j lizy`nh yak investy`cijny`j instrument onovlennya osnovny`x zasobiv vitchy`znyany`x pidpry`yemstv [Financial leasing as investment tool fixed assets of domestic enterprises]. *Visny`k Ky`yivs`koho nacional`noho univerty`tetu imeni Tarasa Shevchenka* [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University], 158, 46–50 [in Ukrainian].
7. Parnyuk, V. (2003). Akty`vizaciya lizy`nhu – zaporuka strukturny`x zrushen` v ekonomici [Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University]. *Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny`* [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 4, 49–53 [in Ukrainian].
8. Nacional`na komisiya, shho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi ry`nkiv finansovy`x posluh Ukrayiny` [The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets of Ukraine]. (n. d.). Retrived from <http://nfp.gov.ua/news> [in Ukrainian].
9. Druhova, V. T. (2012). Formuvannya i rozvy`tok ry`nku lizy`nhu v Ukrayini [The formation and development of the leasing market in Ukraine]. *Rehional`na ekonomika* [Regional economy], 3, 113–120 [in Ukrainian].
10. Asociaciya avtovy`robniv`kiv Ukrayiny` “Ukravtoprom” [Association of auto Ukraine “Ukravtoprom”]. (n. d.). Retrived from <http://ukravtoprom.com.ua/statistika/statistika-2014> [in Ukrainian].
11. Mardan, M. (2013). *The effects of thin capitalization rules when firms are financially constrained*. Munich: 8th Norwegian-German Seminar on Public Economics.
12. Tkachenko, N., Chexovs`ky`j, D. (2014). Sek`yury`ty`zaciya finansovy`x akty`viv: osobly`vosti vy`kory`stannya v bankivs`kij sferi [Securitization of financial assets, especially the use in banking]. *Visny`k Nacional`noho banku Ukrayiny`* [Bulletin of the National Bank of Ukraine], 8, 54–60 [in Ukrainian].